

Silvano Prodan

VZPOREDNE USODE

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Silvano Prodan

VZPOREDNE
USODE

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Avtorjev predgovor

Objavo prereza devetih doživetij družinskih članov, sorodnikov in z njimi povezanih sosedov in znancev je vzpodbudilo dopisovanje po elektronski pošti s bratrancem Guerinom Buršičem iz Santiaga de Chile, ki mi je posredoval niz zanimivih podatkov.

Podobne, marsikdaj istočasne, usode udeležencev, tako v domačem kot v širšem svetu, so botrovale skupnemu naslovu, ki nekoliko izstopa v sedmem poglavju, v katerem sem poskusil zajeti del vzporednih usod potomcev dveh najmočnejših rodbin iz zaselka Mrtinjak v Goriških brdih.

Poglavja sem razporedil po letu prvega dogodka: poroke Bepe Pišumerjeve 1931. leta, birme v Trstu 1942. leta, prvega maja na Siciliji 1943. leta, rudniški nesreči v Sečovljah sedemnajstega junija 1943. leta, spoznanju družine Beržan 1946. leta, veliki noči 1947. leta, spoznanju družine Prinčič 1947. leta in spoznanju družine Brataševca 1960. leta.

Posebno zahvalo za posredovane podatke sem dolžan bratrancu Guerinu, soprogi pokojnega bratranca Danici Stančič, kolegici in sosedi Vilmi Prinčič-Jenko in gospe Mariji, soprogi pokojnega Franja Brataševca.

Bepa Pišumerjeva

Prvo nedeljo junija 1930. leta sta se zakonca Anton in Marija Prodan, v Pašutičih poznana samo kot Pišumerjeva, odpravljala k maši v Račice. V mašne vestite (mašni obleki) sta bila že preoblečena tudi sinova, trinajstletni Zanetu (Ivan) in enajstletni Šiliju (Silvester), ter dvajsetletna hči Bepa (Josipina). Tretjega sina, osemnajstletnega Franeta (Franca), nista niti poskušala prepričati, da bi šel k maši z njimi, kajti vselej je ubiral svoja pota. Že od malih nog je bil Frane neodvisen, čeprav je svoje starše globoko spoštoval. Tako je že kot enajstletni deček 1923. leta od svojih starejših bratov Antona in Štefana, ko sta odhajala v Argentino, izsilil obljubo, da tudi njemu pošljeta vabilo za izselitev v Ameriko.

Ker je bil Frane nadpovprečno močan in spreten pri vseh opravilih, tako na polju kot v kleti in hlevu, sta ga starša hočeš-nočeš tolerirala in prepuščala, da je sam odločal o svojem obnašanju in si izbiral svojo družbo. Zato so Pišumerjevi brez Franeta urno stopili po rahlem klancu do Krušvarov, kjer se jim je pridružil trgovec Krbunar z ženo. Po klancu navzdol so v četrto ure prispeli do cerkve v Račicah. Pred cerkvijo je čakala skupina kakih deset moških, med katerimi je izstopal visoki zidarski mojster Jože Škampič s priimkom Vodopija iz Račiskega brega. Anton Prodan se jim je priključil pri živahnem klepetu, medtem ko je njegova žena Marija z otroki takoj stopila v cerkev.

Pri maši so Pišumerjevi sedeli vedno v isti klopi tako, da je Antonova žena sedela pri svoji osemdesetletni mami iz Urihov. Po maši je Marija poslala moža Antona z otroki domov po strmi poti mimo Krušvarov, sama pa je spremljala mamo mimo Martincev do doma v Urihah, kjer je živel sama.

Ravno ko sta stopali mimo odcepa za Martince, je Marija potožila svoji mami, da na ve, kako in kam bi omožila svojo dvajsetletno hčer Bepo. Mama Vodopija se je v hipu spomnila, da v Racarih pod Martinci

kot predsednik Krajevnega ljudskega odbora v Sveti Luciji dobil osebno izkaznico z rdečo črto. S tako izkaznico nismo mogli svobodno prečkati meje med conama B in A Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). Zato je večkrat prihajal k nam bratranec Silvio, najprej z dirkalnim kolesom, 1950. leta pa že s svetlečim petstokubičnim motorjem znamke Norton. V tem času se je vrnil iz internacije tudi njegov brat Mario, ki je Silviu zelo uspešno pomagal pri kamnoseških delih na pokopališču, dokler ni bil sprejet kot voznik v mestno redarstvo.

Med partijo briškole v Ljudskem domu v Sveti Luciji, pred drugo tekmo nogometnih reprezentanc Jugoslavije in Sovjetske zveze na Olimpijskih igrah v Helsinkih, je oče izjavil, da ga ne skrbi za zmagovalca, kajti čez nekaj let bo vsa ruska policija varovala Tita med njegovim obiskom v Moskvi. Pravoverni predsednik lokalne sindikalne organizacije Berto Starc je zaradi sovjetske propagande očeta prijavil sodniku v Piranu. Uvidevni sodnik Strah se je očetu opravičil, ker ga mora obsoditi na petnajstdnevno zaporno kazen.

Oče je kot obsojenec moral izstopiti iz komunistične partije. Vse to je sovpadalo z zamenjavo osebnih izkaznic. Tako smo jih tudi mi dobili brez rdeče črte in spet smo lahko nemoteno obiskovali sorodnike v Trstu.

V stričevem stanovanju v Vinogradniški ulici sem naletel na veliko spremembo. K stricu se je preselila prijazna gospa Štefanija Kupferšin s sinom Nereom. Bratranec Silvio mi je povedal, da je že pred letom 1930 vozila mleko iz družinske mlekarne v Trst. Štefanijina družina Vatovec je bila najpremožnejša v Brezovici pri Materiji. Imeli so veliko posestvo, žago na parni pogon, mlin in mlekarino. Njena mama je vsak dan pekla kruh in beračem vselej podarila celo štruco. Štefanijin sin Nereo pa je pri njih preživel vse šolske počitnice.

Pozimi 1929. leta je gripa Štefanijinemu bratu onemogočila, da bi s konjsko vprego odpeljal mleko v Trst. Njen oče ni niti trenutek okleval in je Štefaniji naročil, naj ona odpelje mleko v mesto.

»Kako? Ko sploh ne vem kam,« se je branila Štefanija.

»Nič ne skrbi! Konja se bosta ustavila točno tam, kamor se vsakokrat,« jo je potolažil oče.

In res je bilo tako. Štefanija je držala samo vajeti in konja sta jo brez zapletov pripeljala do hiše, kjer je oddala mleko. Štefanija je še večkrat sama vodila konje v Trst, ne samo z mlekom, ampak tudi s krompirjem,

10. Zelenjavni trg Ponterosso

čebulo, zeljem, slivami in jabolki na Ponterosso, kjer je pridelke tudi sama prodajala.

Jeseni 1930. leta je k Štefanijinemu pultu na trgu Ponterosso pristopil postaven moški v mornariški obleki. Štefanija ga je že prej opazila, kako je stopal od ene prodajalke do druge, si ogledoval razstavljeno sadje, vpraševal za ceno in na koncu pri Štefaniji kupil pet kilogramov jabolk, ki mu jih je zložila v mornariško vrečo. Rekel ji je, da jih bo nesel na ladjo, ker ladijski kuhar nikoli ne kupi tako lepih. Nato je vrečo dal čez ramo, vljudno pozdravil in se napotil po obrežju kanala proti morju. (slika 10)

Ni minil teden, ko se je mornar spet ustavil pri Štefaniji. To pot je bil zgovornejši. Povedal ji je, da so tovor odpeljali z ladjo do Pulja. Zato ga v Trstu ni bilo cel teden. Po govoru je spoznal, da je Štefanija iz Brkinov. Zato jo je vprašal, iz katere vasi je doma. Ko mu je povedala, da je Vatovčeva iz Brezovice, se je na široko zasmejal.

»Dobro poznam vašo družino, vaš mlin, vašo žago in vašo mlekarno. Tudi sam sem iz Brezovice. Kupferšinov Franc sem. Spoznati pa se nisva mogla, ker že petnajst let plujem.

omeniti, od kod piše. Po tem datumu je Štefanija izgubila vsako sled za možem. Po koncu vojne je poskušala izvedeti za moževo usodo najprej preko Mednarodnega rdečega križa, nato še preko specializirane agencije iz Vatikana. Vsi njeni napori so bili brezuspešni.

Drugo soboto junija 1951. leta so se delavci iz Brkinov, zaposleni v škedenjski železarni, zbrali v gostilni pri Petarosu v Vinogradniški ulici. V to gostilno je rad zahajal na osminko vina tudi Bepi Vodopija. Še posebej, ker je bila samo petdeset metrov oddaljena od njegovega doma. Vse Brkince je poznal po imenu in priimku. Skupaj so se vsakodnevno potili ob visokih pečeh v železarni. Med njimi je takoj opazil višjo in čedno gospo. Sedela je med Ivanom Maslom in Antonom Mahnetom. Od obeh je poznal tudi ženi in otroke. Zato je Antona Mahneta naravnost vprašal, če je lepa gospa njegova sestra. Zdelo se mu je namreč podobna.

»Ne, to je gospa Štefanija Kupferšinova, ki še vedno išče svojega v vojni pogrešanega moža,« mu je odgovoril Toni.

Bepi Vodopija se je prijazni gospe predstavil in rekel, da tudi sam še vedno išče svojo ženo, ki pa ga je zapustila že pred vojno, točneje 1938. leta. Pustila mu je tudi oba sina, stara petnajst in osem let.

Štefanija je dodala, da tudi sama skrbi za svojega devetnajstletnega Nereja. Bepi Vodopija je za trenutek obmolknil, nato brez ovinkarjenja predlagal:

»Poslušaj Štefanija: prepričan sem, da bi skupaj lažje skrbela za tvojega in moja sinova. Sam bi te tudi takoj oženil. Toda Vatikan mi tega ne bi dovolil, ker moja žena živi in ni izgubljena v vojni kot tvoj mož.«

Bepi je bil enajst let starejši od Štefanije. Imel pa je še vse črne lase in zdravo zobovje. Z visokim čelom je dajal vtis učenega človeka. Znal je tudi zanimivo pripovedovati, še posebej o svojem ruskem ujetništvu med prvo svetovno vojno in o svojem petletnem delu v železarni v Linzu v Avstriji. Zato je Štefanija na njegov predlog trezno odgovorila: »Najprej se moram pogovoriti s svojim sinom, nato se bom odločila.« Zgovornega Vodopijo je še vprašala, če lahko počaka teden dni.

»Tudi dva tedna lahko počakam. Ko se boš pogovorila s sinom, pridita skupaj pogledat, kje živimo,« je odgovoril Bepi.

Štefanija je svojo namero zaupala sinu še isti dan. Nereo je zadevo obrnil na šalo: »Potem bom dobil še dva starejša brata. Ne bo ti pa lahko prati in likati za štiri odrasle moške, mama,« ga je zaskrbelo.

»Na to sem tudi sama pomislila. Toda z Bepijevo plačo v železarni ter z zaslužkom s prodajo rož na pokopališču si bom lahko privoščila nesti srajce, perilo in posteljnino v pralnico pri Svetem Jakobu, kjer mi bodo vse tudi lepo zlikali in naštkkali.«

»Potem, mama, nama ne preostane drugega, kot da se preseliva v Vinogradniško ulico,« je optimistično zaključil Nereo.

Nad drvarnico, v prvem nadstropju, na dvorišču nasproti Vodopijevih je stanovala sosedka, ki je imela stojnico za prodajo rož na pokopališču zraven Štefanijine. Dobro je vedela, da se trije moški v enosobnem stanovanju s težavo izogibajo drug drugemu. Zato je rada odstopila manjšo sobico Štefanijinemu sinu Nereju. »Tako me ne bo strah pred morebitnimi nepridipravi,« je povedala.

Zadovoljna, da je vsaj deloma omilila stanovanjsko stisko Vodopijevih, je Štefanija z Nerejem, v sončnem popoldnevu, prvo nedeljo v avgustu 1951. leta, potrkala na vrata v Vinogradniški ulici številka 47. Vrata je odprl Bepi in takoj sinovoma predstavil obiskovalca.

Nereo je v dve leti starejšemu Silviju takoj začutil prijatelja. Osemindvajset letni Mario je bil že po naravi izredno umirjen in dobrohoten človek. Zato tudi v mestnem redarstvu, kjer je bil zaposlen, ni želel druge zadolžitve razen voznika službenega vozila. Vse omenjeno je prispevalo, da so se Vodopijevi in Kupferšinoва medsebojno lepo ujeli.

Odslej sem k sorodnikom v Vinogradniško ulico veliko rajši zahajal. Tudi zato, ker me je teta Štefanija (tako sem jo samoumevno klical) vsakokrat pogostila z izvrstnimi njoki. Skupaj z bratrancema in Nerejem smo si v kinodvorani Filodrammatico ogledali tudi znani film Oddaljeni bobni. Ko se je Nereo zaposlil pri finančni straži, mi je njegova mama prodala njegovo dirkalno kolo za polovično ceno. Preko meje mi je kolo pripeljal bratranec Silvio.

V šolskem letu 1951/1952 mi je predsednik Krajevnega ljudskega odbora v Sveti Luciji Angelo Fonda odklonil priporočilo za kritje mesečne vzdrževalnine v dijaškem domu v Kopru. Odločitev je utemeljil z dejstvom, da oče med opravljanjem čuvajske službe pred živilskim skladiščem v Seči nalovi tudi po deset kilogramov rib. Zato sem sprejel ponudbo takratnega jugoslovanskega kolesarskega prvaka Zorića in mu prodal svoje dirkalno kolo.

Jeseni 1953. leta je prišlo do napetosti na meji med conama B in A STO. Jugoslovanska armada je mejo tako zaprla, da je bil onemogočen prehod za prebivalce na obeh straneh meje.

11. Mario Vodopija ob službenem vozilu

Neposredno po podpisu memorandoma o soglasju med Jugoslavijo in Italijo v Londonu so se Brkinci, zaposleni v tovarni strojev v Trstu, odločili organizirati avtobusni izlet v Brezovico za opasilo, tretjo nedeljo v oktobru 1954. leta. Štefanija Kupferšin je na izlet prijavila sebe, sina Nereja ter Bepija Vodopija in oba njegova sinova.

Že ob osmi uri so izletniki napolnili avtobus na trgu Dalmacija do zadnjega sedeža. Na mejnem prehodu Krvavi potok so morali vsi izletniki izstopiti iz avtobusa in prehoditi peš od italijanske do jugoslovanske mejne kontrole. Italijanski policisti so samo žigosali potne liste in spuščali potnike naprej brez zastoja. Na jugoslovanski strani so morali

potniki najprej miličniku izročiti potni list, nato cariniku pokazati vse, kar so imeli pri sebi, in na koncu stopiti še v kabino na osebni pregled. Po izstopu iz kabine so dobili vrnjen potni list le v primeru, da ni bilo ugotovljene nobene nepravilnosti.

Ker so bili izletniki predhodno opozorjeni na stroga jugoslovanska pravila pri prečkanju meje, je postopek potekal brez zastojev. Trajal pa je poldrugo uro. V tem času so s posebnim nizkim vozičkom cariniki pregledali tudi podvozje avtobusa.

Mario Vodopija se je bal, da ga ne bi jugoslovanski mejni organi zadržali, ker so zagotovo vedeli, da je zaposlen pri mestnem redarstvu kot šofer. Na srečo ga niso nič vprašali in mu vrnili potni list kot vsem ostalim.

Ko so prispeli v Brezovico, je avtobus ustavil pred šolo. Tu so sorodnike iz Trsta pričakali prav vsi vaščani. Snidenje po dveh letih hermetično zaprte meje je bilo toplo in ganljivo. Pri objemanju in poljubljanju ni bilo človeka, da se mu ne bi orosile oči.

Štefanija je najprej pozdravila svoja nečaka, častnika JLA, Vinka in Albina. Posebej pristrčno je objela nečakinjo Danico. Njo je imela posebno rada. Ne zato, ker je bila najmlajša, ampak ker je bila vedno prijazna, dobre volje in je znala prijeti za vsako delo. Sledilo je predstavljanje nove Štefanijine družine. Bepi Vodopija je povedal, da je doma iz Račičkega brega, deset kilometrov od Buzeta proti Pazinu. Njegov starejši sin Mario je bil bratoma Vinku in Albinu takoj všeč, čeprav se je njegovo istrsko narečje močno razlikovalo od slovenskega, ki so ga govorili v Brezovici.

Pri rokovanju z Danico Mario ni mogel odtegniti pogleda od njenih dobrohotnih oči, lepega obraza in čvrste postave, čeprav je bila za glavo nižja od njega.

Po pozdravilih so vsi skupaj odkorakali do cerkve. Vinko in Albin Stančič ter Mario Vodopija so namesto k maši zavili v gostilno. Vinko je naročil tri kozarčke tudi v Trstu zelo cenjene brkinske slivovke. Do konca maše niso utegnili izmenjati vseh izkustev iz vojnih in povojnih časov.

Po maši so sorodniki povabili goste iz Trsta na kosilo. Pri Stančičevih je kosilo skuhala Danica. Le pri razdeljevanju in strežbi ji je pomagala teta Štefanija, saj je Danica morala poskrbeti tudi za godce, ki so s poskočnimi polkami mlado in staro vabili na plesišče pred šolo.

Mario je Danici vseskozi pomagal nositi hrano in pijačo godcem na oder. Tako sta se uspela redko zavrteti v ritmu valčka ali polke. Ob vsakem naslednjem plesu sta se prijetneje počutila, tako da se Mariju ni bilo težko skloniti in pritisniti svoje lice ob Daničino.

V veselem razpoloženju je dan hitro minil. Godci so igrali že v mraku, ko je Mario Danici predlagal, da bi kar takoj šla z njim v Trst.

»Nemogoče. Ker moram najprej dobiti garantno pismo, potrjeno od tržaške kvesture, da lahko sploh zaprosim za potni list,« mu je pojasnila Danica.

Mario je vedel, da jugoslovanski državljani potnega lista ne dobijo lahko. Poleg garantnega pisma sorodnikov morajo prestati še mučno zaslišanje na Okrajnem oddelku za notranje zadeve. Šele nato pristojni uradnik odloči, ali prosilcu izdati potni list. Zato sta z Danico sklenila zaprositi za pomoč njeno iznajdljivo teto Štefanijo ter njena brata, častnika Jugoslovanske ljudske armade.

Druženje sorodnikov z obeh strani meje se je zavleklo do poznih večernih ur. Šoferja tržaškega avtobusa je čakala služba navsezgodaj naslednje jutro. Zato je imel nemalo težav, da je svoje potnike prepričal, naj se ob triindvajseti uri zberejo pri avtobusu. Slovo je bilo nadvse ganljivo. Solze so tekle po vseh licih, onih, ki so odhajali, in onih, ki so ostali.

Mario in Danica sta se zadnja pozdravila. Njunega poljuba ni hotelo biti konca. Pred slovesom na avtobusnih vratih je Mario Danici še naročil: »Najkasneje v začetku prihodnjega leta te čakamo v Trstu.«

»Obljubljeno!« mu je odgovorila Danica.

Po dobljenem potnem listu, avgusta 1955. leta, je Danica zaprosila za italijansko vstopno vizo na novo odprtem italijanskem konzulatu na trgu Brolo v Kopru. Prepustnice za štirikrat mesečno potovanje v Trst ni mogla dobiti. Videmski sporazum je maloobmejni promet dopuščal samo med conama A in B nekdanjega Svobodnega tržaškega ozemlja.

Na dan izstavitve italijanske vize se je Danica pripeljala v Koper s kovčkom in najnujnejšimi osebnimi predmeti. Tako je utegnila priti na pomol pri avtobusni postaji in se postaviti v vrsto potnikov, ki so čakali na mejno kontrolo in nato na vkrcanje na parnik Vettor Pisani.

Ko je parnik pristajal ob pomolu v Trstu, je Danica takoj zagledala visoko postavo Marija Vodopija v uniformi mestnega redarstva. Po prisrčnem objemu ji je povedal, da jo bo domov odpeljal kar s službenim

Juvakin Buršič

Prvega maja 1943. leta je sedel pehotni vojak Juvakin Buršič iz Racarov pri Buzetu v vojaški kantini v Caltanissetti, mestu v osrčju Sicilije, bogatem z nahajališči žvepla. Nasproti njemu je sedel pet let mlajši kapetan Paolo Sema. Oba sta si bila blizu, ne samo po starosti, ampak tudi po istrski pripadnosti. Kapetan Sema je sicer prihajal iz Pirana, kjer so fašistične oblasti njegovemu očetu, znanemu levičarskemu učitelju, prepovedale poučevati v šolah. Zato je Antonio Sema organiziral razredni pouk kar v svojem stanovanju v prvem nadstropju trinadstropnega bloka na Fornačah pri Piranu.

Tudi Juvakinov kapetan je bil prepričan levičar. Zato sta se tudi pogovarjala na dan prvega maja, prepovedanega delavskega praznika. Juvakin je z zanimanjem in vidno naklonjen poslušal izvajanja mladega pravnika o mednarodnem delavskem gibanju, o oktobrski revoluciji, oblasti sovjetov v Rusiji, o pravicah delavcev in kmetov, o neizogibnem propadu fašizma in nacizma, o odporiškem gibanju v severni Italiji, Istri in Jugoslaviji ter o bližnjem izkrcaju angloameriške vojske prav na Siciliji.

Juvakin je bil nemalo začuden zaradi širokega znanja in še bolj zaradi obveščenosti kapetana Paola o zadevah, ki so bile strogo zaupne narave. Zanimali so ga seveda tudi viri kapetanovih informacij. Toda o tem ga ni hotel spraševati, da ne bi izgubil njegovega zaupanja.

Učitelj Antonio Sema se je z družino preselil v Piran že pred prvo svetovno vojno, iz vasi Semići nad Lupoglavom v Čičariji. Prvotni priimek Semić je moral pod pritiskom fašističnih oblasti spremeniti v Sema. Vendar ga to ni obvarovalo pred preganjanjem.

V Piranu se je 1915. leta rodil Juvakinov kapetan Paolo. Tako so ga prijateljsko naslavljali vsi njemu podrejeni vojaki. Triintridesetletni Juvakin se je ojunčil in svojega kapetana vprašal, če bi lahko pri vojaški komandi izposloval, da bi ga premestili na delo v rudnik črnega premoga v Rašo pri

s kakimi desetimi mizami, ob katerih so si rudarji krajšali čas s kvartanjem. Včasih so potihoma »vrgli« tudi kakšno moro (igro, pri kateri je bilo treba uganiti seštevek iztegnjenih prstov na rokah dveh igralcev), čeprav je bila prepovedana, ker se je ponavadi končala s preprirom in pretepom.

Toni Božič je namenoma zahajal v Dopolavoro ter prešerno kramljil z gostilničarjem in rudarji. Tako je bil vedno vsem na očeh in nihče ni posumil, da je povezan z odporniškimi gibanjem. Juvakinu Buršiču je povedal, da ga nujno potrebujejo v Buzetu, kjer bo prevzel vodenje skupine, ki je zadolžena za novačenje ljudi in zbiranje pomoči za partizane. Šest dni v tednu bo delal v rudniku. Vsako soboto pa se bo odpeljal v Buzet, kjer bo razdelil naloge terencem in preverjal njihovo uresničitev.

Juvakin je novo nalogo opravljal zavzeto in nadvse resno. Svoje zveste poverjenike si je zagotovil v Roču, na Vrhu, v Velikem mlunu in v Grimaldi. Celo brata svoje svakinje, Franeta iz Pirana, je pregovoril, da bo poskrbel za zadostne količine soli za vse partizanske enote v Buzetščini. Najprej je želel imeti prijatelja Franeta ob sebi za prvega namestnika in pomočnika. Toda zaradi dvakrat operiranih rok po rudniški nesreči v Sečovljah je zaključil, da mu bo Frane najbolj koristil s dobavo prepotrebne soli iz piranskih solin.

Z nadzorovanjem premikov in gverilskimi napadi na nemške postojanke je Juvakin dočakal osvoboditev s činom partizanskega poročnika. Po demobilizaciji je bil dve leti predsednik Krajevnega osvobodilnega odbora v Krušvarih, kjer je uspešno vodil izgradnjo prvega združnega doma v Istri (slika 15). Kmalu zatem so ga postavili za vodjo vinske kleti na Fontani pod Buzetom.

Juvakinova bistrournost je močno presejala njegovo osnovnošolsko izobrazbo. Zato je njegov položaj na Občinskem komiteju Komunistične partije v Buzetu vzbujal čedalje več nevoščljivosti pri ostalih članih. Da bi se ga odkrižali, so mu najprej ponudili nadaljevanje šolanja v Sovjetski zvezi. Juvakin se je zavedal, da ne bo zmožl opraviti zahtevnih sprejemnih izpitov, ne samo zaradi neznanja ruščine, ampak tudi zaradi pomanjkljivega predznanja ostalih predmetov, še posebej matematike. Zato je ponudbo vljudno odklonil.

1950. leta so začeli prihajati iz šol prvi kadri z dokončano malo maturo. Naenkrat Juvakinova izobrazba ni zadoščala niti za skladiščnika v vinski kleti. Ker so potrebovali delovno silo za povečanje izkopa premoga v Raši, so Juvakinu kar na občinskem komiteju ukazali, da

14. Paolo Sema, 4. v prvi vrsti

mora naslednji teden s tovornjakom v Labin. Razočaran nad trdom, ki ga je vložil v organizacijo partizanskega odpora, izgradnjo združnega doma v Krušvarih, agitacijo za socialistično ureditev, se je vrnil domov v Racare in bratu Franciku ponudil, da bo svoje moči v celoti posvetil napredku skupnega velikega kmetijskega posestva. Tudi svakinja Bepa je bila navdušena nad Juvakinovo vrnitvijo na posestvo.

Ker se Juvakin naslednji ponedeljek ni javil na Fontani ob odhodu tovornjaka za Labin, so z vojaškim džipom prihrumeli v Racare štirje oboroženi pripadniki Narodne zaščite in Juvakinu pomoli pod nos ukaz, da je v imenu ljudstva in po črki zakona obsojen na zaporno kazen.

Juvakin je najprej pomislil, da bi se šel preobleč v spalnico, vzel svojo partizansko pištolo in nagnal zaščitnike izpred hiše. Toda po treznem premisleku je sedel med zaščitnika na zadnjem sedežu džipa in se z njimi odpeljal v Buzet. Zaporno celico je za Juvakinom zaprl njegov nekdanji partizanski tovariš s solzami v očeh. Tiho mu je šepnil: »Dragi moj Juvakin, za to se nismo borili.«

Po treh dneh je Juvakina v zaporu obiskal partijski sekretar. Juvakin ga je sprejel umirjeno in navidezno dobre volje. Partijski sekretar mu je začel dopovedovati, da ni pričakoval takega odnosa do delovnih zadol-

žitev člana partije. Pripravljen pa mu je nedisciplino oprostiti, če privoli na zaposlitev v rudniku.

Juvakin se je zavedal, da nima druge izbire. Zato je partijskemu sekretarju priznal, da je storil napako. Zato ne bo čakal na izključitev, ampak bo sam takoj izstopil iz partijskih vrst ter se sam v dveh dneh javil upravi rudnika v Raši. Sekretar je ob Juvakinovi odločitvi žarel od zadovoljstva. Nato sta skupaj odkorakala iz zapora ob neprikitem zadovoljstvu zaporniškega paznika, Juvakinovega prijatelja in nekdanjega partizanskega soborca.

Že naslednji dan je Juvakin navsezgodaj prepeščil iz Rcarov do železniške postaje Počekaj, sedel na prvi vlak in se odpeljal do Lupoglava. Tu je takoj dobil zvezo, tako da je bil že pred poldne na upravi rudnika v Raši. V personalni službi so najprej preverili Juvakinovo delovno knjižico. Ko so v njej prebrali, da je po poklicu trgovec, so mu povedali, da za trgovca nimajo prostega delovnega mesta. Juvakin je takoj zaključil, da med upravo rudnika in občinskim komitejem v Buzetu ni nobene koordinacije. Zato se je uslužbenki rudnika lepo zahvalil in odšel. Vrniti se z vlakom ni upal, tudi glavni cesti se je spretno izogibal. Raje je hodil po krajšnicah in poljskih poteh. Tako je ponoči skrivaj prispel v domače Racare, izdatno povečerjal, se poslovil od brata in svakinje in jo ponovno po skritih poteh mahnil do železniške postaje Počekaj. Sedel je na prvi vlak, ki je peljal iz Pulja v Ljubljano, v Svetem Petru na krasu je prestopil in že pred trinajsto uro izstopil na postaji Reka.

Na izhodu z železniške postaje se je Juvakin spomnil, da mu je сосед Anton Puh, ki se je v Martince priženil iz Podkuka, vasi med Prodani in Vsi sveti, pravil, da ima petintridesetletnega nečaka Ivana Krota, ki prebiva na Reki v Ulici ljudske vstaje, katera zavije levo v hrib sto metrov severno od postaje.

Juvakin ni dolgo premišljal in se takoj napatil po ravni ulici proti severu ter zavil levo v Ulico ljudske vstaje. Že ob vznožju hriba se je ustavil pred lepo dvonadstropno zgradbo s številko 3. V prvem nadstropju ga je na vratih pritegnil napis Ivan Krota. Po kratkem zvonjenju mu odpre prijazen moški in ga v domači govorici povabi, naj vstopi. Ko mu je Juvakin povedal, da prihaja z Racarov in da dobro pozna njegovega strica Puha, je sledilo gostiteljevo vprašanje, če si je na Reki že našel kako namestitev. Juvakin mu je po pravici povedal, da je na Reki prvič, kakor tudi razlog, za kaj se je odločil za veliko pristaniško mesto.

15. Zadrुžni dom v Krušvarih

Ivan Krota je Juvakinu takoj ponudil, da lahko pri njem stanuje, ker ima eno prazno sobo, ki je sploh ne uporablja. Stranišče je skupno na hodniku, vodo za umivanje in britje pa si bo lahko natočil kar v kuhinji. Za najemnino pa naj sploh ne skrbi. Ko bo našel službo, mu bo nekaj primaknil za elektriko.

Juvakin ni vedel, kako bi se prijaznemu človeku zahvalil. Edino, kar mu je lahko ponudil, je bila pločevinasta tobačnica s papirčki, da si je zavil cigareto.

Naslednji dan se je Juvakin navsezgodaj javil mestni upravi za zaposlovanje, kjer so mu ponudili dve službi: skladiščnega nadzornika ali pomočnika vodje oskrbe ladij. Odločil se je za drugo možnost, še posebej zato, ker je rad delal s tehtnicami in prešteval vse, kar so oskrbovalci na tujih ladjah naročali. Ker je svoje delo opravljal vestno in natančno, so se mu naročniki radi oddolžili s steklenico viskija ali z zavojem desetih škatel cigaret.

Približno v istem času, konec junija 1950. leta, se je v Racare vrnil po uspešno opravljeni mali maturi Juvakinov nečak Gverino iz dijaškega doma v Livadah. Oče Francik ga je takoj naslednje jutro prepričal, da je gnal živino na pašo na Humuod, kjer je voloma in kravama nad kopita prednjih nog nataknil paštore, ki jih je sam izdelal. Oslu ni nikoli natikal

Strunjanska Sveta Marija

Sedemnajstega junija 1943. leta, enajst dni po maminem devetindvajsetem rojstnem dnevu, sem mami pomagal dvigniti veliki bakreni kotel na štedilnik v letni kuhinji. Kotel je bil do vrha napolnjen z mešanico pese in drobnega krompirja, kar je zadostovalo za tridnevno krmljenje prašiča.

Mama je ravno prižgala suho dračje pod kotlom, ko zaslišiva tuljenje sirene iz sečoveljskega rudnika. (slika 16)

»V rudniku se je zgodila nesreča,« mi je rekla mama z žalostnim glasom. Skrbelo jo je, ker je bil oče v rudniku ravno v dopoldanski izmeni.

»Ko bi ga vsaj strunjanska Mati Božja obvarovala najhujšega,« je še dodala.

Kmalu po poldnevu je prišel k nam sosed Bepi Jakomin, ki je bil zaposlen pri vodnih črpalkah v rudniku. Mama je v hipu prebledela. Vedela je,

16. Premogovnik v Sečovljah

ker je čutil njegov dotik na prstih, naju je pospremil do svoje bolniške postelje, na katero se je usedel skupaj z mamo.

K očetovi postelji je s termometrom v roki pristopila velika, dva metra visoka, belo oblečena, izredno lepa gospa, ki je s širokim nasmehom očeta nagovorila: »Tako, gospod Prodan. Sedaj boste veliko hitreje ozdraveli, ko imate blizu ženo in sina. Ne kot vaš sosed, ki je bil tako len, da me ni poklical in se je raje podelal v skodelo od zajtrka.«

Očetu je stisnila termometer pod levo pazduho in odšla. Sam sem kar gledal za njo in njena velika stopala. Oče je povedal, da je to glavna bolniška sestra Olga, zelo stroga in odločna, toda z njim vedno nadvse prijazna. Čevlje pa si mora posebej naročiti pri čevljarju, ker ženskih številka petdeset ne dobi v nobeni trgovini.

Mama je dobro poznala očetovo privlačnost za nežni spol. Zato je bila tiho in videlo se je, da ji je bilo v veliko olajšanje, ko je visoka Olga odkorakala v drugo sobo.

Očeta so zadržali v bolnišnici do konca meseca julija. Ko se je vrnil domov, je imel obvezano le levo roko, in sicer tako, da je imel prekrit sredinec, katerega so mu med operacijo skrajšali za polovico. Bil pa je dobre volje, na glavi je imel lep nov rjav klobuk. Povedal je, da ga je kupil pri Pertotu, znani trgovini v ulici Ginnastica blizu bolnišnice.

Takoj po kosilu je oče vzel vrtno škarje in se lotil vršičkanja v vinogradu. Mama ga je posvarila, da si bo zrahljal obvezo na roki. »Nič zato. Mesec lenarjenja je bilo več kot dovolj,« je optimistično odvrnil oče.

Mesec dni po očetovi rudniški nesreči se je v oddaljenosti petdeset kilometrov zgodila druga nesreča, ki je globoko pretresla očetovo sestro Bepo. Njen mož Francik je naložil na voz posušeno seno. Pred vozom sta bili vpreženi dve veliki kravi bele istrske pasme. Vola so bili primorani oddati v zakol za konzerviranje mesa, namenjenega vojaškim enotam, katere je Mussolini poslal na rusko fronto v pomoč Hitlerjevi vojski.

Francik je tudi tokrat pomagal otrokom: devetletnemu Guerinu, sedemletni Idi in štiriletnemu Danilu, da so se povzpeli na vrh sena in se veselo odpeljali proti domu. Težki voz sta kravi počasi vlekli po kamnitem kolovozu. Otroci so se držali za debelo vrv, s katero je bilo privezано seno od prednjih do zadnjih koles. Sedemletna Ida je spustila vrv ravno v trenutku, ko je prednje desno kolo zapeljalo preko velikega kamna. Na glatkem sensu je deklica izgubila ravnotežje in zdrsnila z voza

ter pristala ob velikem kamnu ravno v trenutku, ko sta kravi čez njega povlekli še zadnje desno kolo.

Oče Francik je obupano zaklel ob pogledu na otroka s kapljo krvi, ki je pritekla iz stisnjenih ustnic. Nesrečna Ida je imela odprte oči in bila pri polni zavesti. Na srečo je bilo kolo tako veliko, da je otrok ostal le rahlo stisnjen v mrtvem kotu med kamnom in velikim obročem kolesa. Oče je hčerko vzel v naročje in jo s solznimi očmi odnesel domov k ženi.

Ob pogledu na nepremično hčerko se je Bepa prijela za glavo, obrnila pogled proti nebu in rekla: »O strunjanska sveta Marija, pomagaj, da bo moja Ida ozdravela.« V trenutku se je namreč spomnila na votivno podobo v strunjanski cerkvi v zahvalo sveti Mariji Strunjanski za ozdravitev deklince, ki je zadnji dan julija 1921. leta padla pod kolo kočije v Hrpeljah.

Malo Ido je pregledal tudi vojaški sanitejec stric Juvakin. Ugotovil je, da otrok normalno diha. Tudi utrip srca je bil normalen in čelo ni bilo vroče. Po tem je sklepal, da nima povišane temperature. Zato je brata in svakinjo potolažil, da bo z otrokom vse v redu.

Bepa se je prekrižala in zaobljubila, da bo že naslednjega petnajstega avgusta šla v Strunjan se zahvalit sveti Mariji za rešitev otroka.

Prvo avgustovsko nedeljo 1943. leta, med čakanjem na mašo pred kapelico svetega Pija pri Račičkem bregu (slika 20), smo z mamó in

20. Kapelica svetega Pija pri Račičkem bregu

Nikoli skaljeno prijateljstvo

Do šestdesete obletnice rojstva moje mame nismo praznovali rojstnih dnevov. Zato me je tudi ob moji trinajstletnici, dvanajstega oktobra 1946. leta, mama poslala navsezgodaj v pekarno Marasca po kruh, tako kot vsak dan.

Pred pekarno sem naletel na tovornjak z metriskimi drvni za kurjavo. Postaven visok možki je podajal dolga polena s tovornjaka lastniku pekarnice Pieru. Po končanem razkladanju je zlezal s tovornjaka, pristopil k meni in me vprašal v piranskem narečju: »De chi ti son giovanotto?« (Čigav pa si, mladenič?).

Imenitno se mi je zdelo, da me je imenoval mladenič. Ko sem mu povedal, da sem Prodanov sin, je takoj pripomnil: »A, od Franca. Izreden delavec je tvoj oče. Če boš kot on, se nimaš česa bati v življenju. Tudi sam imam sina tvojih let. Ime mu je Boris. Toda, da smo ga krstili z ruskim imenom, sem moral dobiti privolitev naravnost iz Vatikana. Kam pa hodiš v šolo?« me je še vprašal.

Ko sem mu povedal, da se s tramvajem vozim v srednjo trgovsko šolo v Piran, je pripomnil: »V italijansko. Jaz sem mojega Borisa vpisal v prvi razred pravkar ustanovljene slovenske nižje gimnazije v Portorožu.«

S tem je bil najin prvi pogovor končan. Šele leto pozneje, ko sem se tudi sam vpisal v slovensko nižjo gimnazijo, sem od njegovega sina izvedel, da se imenuje Franc Beržan.

Z Borisom Beržanom sem se spoprijateljil potom njegovega bratranca Gina Kleva, katerega sem poznal še iz italijanske osnovne šole v Sveti Luciji. Oba očeta, Ginov in Borisov, sta sodelovala z mojim, tako v osvobodilnem ljudskem odboru kot v osnovni organizaciji Komunistične partije. Z Ginom in Borisom sem se vsak dan po končanem pouku vračal domov mimo vil Virginia in San Lorenzo, nad njo sta bili lepi vili družin Beržan in Kleva.

24. Glavni vhod v vilo San Lorenzo

Še tesneje sva se povezala z Borisom jeseni 1950. leta, ko sva se skupaj znašla v četrtem razredu Slovenske gimnazije v Kopru. Nisva samo sedela v isti klopi, tudi postelji v dijaškem domu sva imela eden poleg drugega. Zato sva se ob sobotah skupaj vračala domov v Portorož ter se ob nedeljah zvečer vračala v Koper, bodisi z avtobusom bodisi s kolesi.

Prvo nedeljo v septembru 1951. leta me je mama poslala s samokolnico in lesenim škafo v vilo San Lorenzo. Ko mi je vojaški kuhar napolnil škafo s gostimi pomijami za prašiča, mi je položil poleg škafa v samokolnico še okostje telečje glave z besedami: »S tem bo tvoja mama skuhala odlično juho.« (slika 24)

Po slovesu od prijaznega kuharja sem zapustil vilo skozi ozka vrata v zidu na severni strani velikega parkovnega kompleksa. Petdeset metrov naprej ob cesti proti domu so bila odprta velika vrtna vrata vile Beržanovih. Samokolnico sem pustil pri vratih in skozi park poslušal igranje na klavirju. Stopil sem do hiše in skozi veliko okno zagledal ob klavirju sošolca Borisa. (slika 25)

Ko me je zagledal, je takoj spustil pokrov nad tipkovnico in pritekkel k meni.

»Nisem vedel, da igraš tudi na klavir,« sem ga pohvalil. V dijaškem domu je ob plesnih večerih igral samo na harmoniko.

25. Boris Beržan pred hišo v Portorožu s častnikom JLA

»Moj oče je več let služil kot natakark na prekooceanki Rex. Tam je spoznal pianista, ki je zaslužil veliko več kot on. Zato želi, da tudi sam postanem pianist,« je v opravičilo odvrnil Boris. Nato sva se hitro dogovorila, da se popoldne ob petih dobiva na avtobusni postaji in se skupaj odpeljeva v Koper.

Ko sem porival samokolnico mimo vile Klevovih (slika 26), sem pogledal proti hiši, da bi zagledal Borisovega bratranca Gina, ki je bil vpisan v srednjo pomorsko šolo v Piranu. Ker je bilo v hiši in pred hišo vse tiho, sem nadaljeval pot po mostu preko nekdanje železniške proge Trst-Poreč (slika 27), nato sem pri hiši mesarja Ivana Buršiča naletel na njegovega sina Bruna, sošolca iz osnovne šole, ki je s posebno mrežo (rešajo) na rami odhajal loviti ribe v kanal Fazan. Bruno je bil do konca svojih dni skrbnik ribiške hiše Pri ribiču na koncu polotoka Seča.

Pot sem nadaljeval mimo vodnega zajetja Tedeške (samo pod tem imenom smo poznali lastnico), kjer smo se v sušnih mesecih oskrbovali s čisto in hladno pitno vodo (slika 28). Pod visoko vilo Romanello sem prečkal glavno cesto Trst-Pulj in opehan prišel s pomijami do doma.

Mama je pripravljala kosilo. Oče in brat sta bila tudi v kuhinji in se zabavala z enoletno sestro Nevenko. Prikolico s pomijami sem pustil pred svinjakom, okostje telečje glave sem hitro zakopal globoko pod oljko

30. Naslovna stran
dijaškega glasila
Naša misel

Naša misel

Koper, 20. XI. 1952 - Leto 2 - št. 9

Pribac ni bil samo naš sošolec, ampak tudi dijakov četrtega razreda, kjer je prisostvoval uram matematike, fizike in latinščine. Oboji smo bili ponosni, da imamo v razredu nadpovprečno sposobnega in razgledanega sošolca. Mi smo bili seveda v prednosti, ker smo ga imeli tudi za sostanovca v spalnici in součenca v učilnici.

Pribac je zelo zgodaj osvojil smiselni razvoj besed in besednih zvez različnih jezikov. Zato ga je profesor latinščine Mario Bratina povabil, da je v muzeju iz starih latinskih besed poiskal korene sodobne slovenščine, za kar je prejemal skromen honorar. Pomembneje za naše glasilo je bilo, da je dobil Pribac na ta račun od muzeja na posodo star pisalni stroj Olivetti, ki ga je postavil kar na mizo sredi spalnice v dijaškem domu.

Pribac je na pisalni stroj pisal besede za profesorja Bratino, obenem pa pretipkaval svoje in prispevke sošolcev za Našo misel. Ker mu je to delo jemalo veliko časa, je ponudil tudi nam, svojim sobnim tovarišem, da mu pri tem pomagamo. Naučil nas je tudi tehnike in pravil pisanja na

SONETNI VSENEC MATURANTOM NA KOPRSKI GIMNAZIJI

V LETU GOSPODOVEM 1954

M A G I S T R A L E

Vsem vam, ki letos esme ste kenčali,
Spev večen sme vsem skupaj posvetili,
Edine vam, ki ste vsa leta se gulili
Morda še več, ket ste na kencu znali.

Odvesti vas na kmete h kaki štali
Spet treba bo, da boste začutili
Miris gneja, ki nanj ste pozabili,
Odkar lenhi taki ste pestali.

Še vedne ste na šalast vsi bedski,
Odvč vsa leta ste klepi drseli,
Lemili stele in razsajali pe šeli.

Cenil vas svet za te na be nikeli:
Edine vas, ki ste še vsi divjski,
Morda vas beda-med pajace vzeli -

I

Vsem vam, ki letos esme ste kenčali
in se gulili dolge brez podpore,
ki srečne ste prestali šelske mere,
ki ste v galjifijah si peti iskali;

Vsem vam, ki ste najraje spali,
ki lumpali ste včasih vse de zare,
ki ste večkrat zašli v hude spare,
ke niste pred katedrom desti znali;

Vsem vam ta venec bome zdaj zapeli,
saj vam na čast sme skupne ga zložili,
da Vi nekeč bi zasleveli,

da bi vse esme skremne počastili,
da vse najbeljše bi vam zdaj šeleli -
spev večen sme vsem skupaj posvetili!

IV

Morda še več, ket ste na kencu znali
ljudje cenili se še vaše šale,
ki mnegokrat neslane se pestale,
ke ste pe Kepru lizike cucljali.

Če bi vae grehe vaše peiskali:
velike, srednje in te male,
bi te pregrehe vas predrage stala
in zageteve bi vas k norcem djali.

In te, da spricali ste fizikulture,
da ste se vedne šele bali,
vam je grenile marsikake ure.

Da bi pa zdaj belj pametni pestali,
bi treba dati vam najstročje kure:
Odvesti vas na kmete h kaki štali!

II

Spev večen sme vsem skupaj posvetili,
da zasleveli v naših bi analih,
da vas deklet, kar v esmi vas je zalih,
bi v teh sonetih tudi se spemnil,

da vas redevi pozni bi štutili,
kar vas velikih je v napuhu in malih
pe čednostih, ke boste spali pe kanslih
pe urah, ke ga boste se napili.

Saj res ste v esmi zbrana vsa elita:
vsi tisti, ki k Rampimu ste hedili,
ki se bila vam peta vedna vedna skrita!

Ne jekajte zate, če pedarili
par cvekov se, a družba plemenita,
edine vam, ki ste vsa leta se gulili!

III

Edine vam, ki ste vsa leta se gulili
in čtiva skoz ed nas prepisovali,
ki ste se znanja belj ed vruga bali
in v praznih glavah le slame štutili.

Vendar prišli ste skoz, čeprav pe sili
a že ne veste več, kde Skiti se in Galii
kje bi pri kecki kdaj rebevi stali
in kdaj na zemlji ste se vi debili!

Če ba vas v letih kdaj obšle speznanje,
da ste v mladosti se preveč naspali,
čutili boste, da prav dobra spanje

in da najbrž se vam diplome dali
v pameti, ter ocenili vaše znanje
morda še več, ket ste na kencu znali!

V

Odvesti vas na kmete h kaki štali,
nakladat gnej pe esmih dolgih letih
bo treba spet pe šalah neizpetih,
da zneva boste truda znej zaznali.

Če ne, da bi vas vsaj v svet pgnali,
da bi med narcis kenčne se zgubili,
ke nič de zdaj se niste naučili,
petem ke ukev telike ste prestali.

Sanjali ste, da boste slavni medrijani
nad naše Istre pe maturi se spustili,
da boste kaj med ljudstvom našim znani

ket da bi svetu nev planet odkrili,
a da najmanj ste vi za zdaj iskani,
spet treba bo, da boste začutili!

33. Magistrale Pribčevega Sonetnega venca

Ob slovesu od osmošolcev, spomladi 1954. leta, je Pribac sestavil cel satirični sonetni venec (slika 33). Bil je tudi edini od Primorcev, ki je od profesorja Suhadolnika dobil pozitivno oceno pri pisanju naglasov na besede. Pri tem smo bili zlasti neuspešni Leopold Babič, Boris Beržan

Pred veliko nočjo 1947. leta

V četrtek dvaindvajsetega aprila 1947. leta sva ob vrnitvi iz šole iz Pirana s sošolcem in sosedom Sergiom Poropatom izstopila s tranvaja že pri vili Virginiji. Hitro sva se napotila mimo Vile San Lorenzo, ki jo je zasedala jugoslovanska armada, po ozkem mostu prečkala opuščeno železniško progo Trst-Poreč ter se urno napotila proti domu v Kampolin

Po kosilu mi je mama dala v roko culo z belo moko, sama si je namestila na glavo svitek in nanj dvignila pjaner, okrogel pleten koš, nakar sva se skupaj napotila preko borgole v Loncan k teti Neti, mamini najstarejši sestri. (slika 34)

Ko sva šla mimo vrtnega vhoda najlepše hiše v Kampolinu, poročnega darila najbogatejšega Lucijčana Martina Juriševića svoji hčeri Ameliji, je le-ta moji mami namesto pozdrava rekla: »Aha, pince, Marija, pince.«

Sam sem vedel, da mama nosi v pjanerju vse potrebne sestavine za velikonočne pince: domače olje, jajca, sladkor, kvas, pomaranče. Ni mi pa šlo v račun, kako je to vedela tudi soseda Amelija. Prav gotovo si je zapomnila, da se je pot na peko pinc iz Kampolina v Loncan ponavljala vsako leto.

Ko sva z mamo nad hišo Sodomakovih zavila levo navkreber, sva srečala mamo Jakominovo, ki je živela skupaj z najmlajšim, še neporočenim sinom Giorgiom v prijetni pritlični hiši.

Mama Jakominova, ki so jo vsi klicali stara Jakominka, je imela še štiri sinove: najstarejšega Bepija, cestnega vzdrževalca in gojitelja prepelic, solinarja Franca, vsestransko spretnega Nazarija in Marija, ki so ga orožniki odpeljali že 1942. leta pod obtožbo, da je s sekiro pokončal sosedo Vidonisovo in jo olajšal za zlatnino in denar.

Vsi bratje Jakomini so bili znani po svoji bistrournosti in ročni spretnosti, obenem pa tudi po tem, da so bili člani solinske godbe. Stanovali pa so vsi, bodisi kot lastniki ali najemniki, ob cesti, ki se je

Na najini desni sva hitro zagledala lepo, belo pobarvano, enonadstropno hišo Poropatovih. V njej je živela mati z dvema starejšima sinovoma, Karlom in Ivanom. Oba sta bila nekoliko čudaška, zato tudi oproščena vojaščine. Z menoj pa sta bila vselej prijazna. Njun brat, oče sošolca Sergija, pa je padel med boji italijanske vojske pred etiopsko prestolnico.

Nad hišo Poropatovih sva z mamó zavila desno in po ravni stezi prišla do domačije Baričevih, ki je stala ob z gozdom poraščeni dolini. Ena od sester Barič je bila poročena v Luciji z rudarjem Tarabanom, kateremu so lepo ženo zavidali vsi moški.

Po krajšem vzponu po stopničasti stezi sva z mamó prispela do kolo-voza, ki naju je vodil do hiše tete Nete. Mama je odložila pjaner pred hišo na veliki kamniti mizi, na kateri je že stala tetina deska za pripravo testa. Od kamnite mize proti jugu se je odpiral čudovit razgled na lucijske soline, končno tramvajsko postajo, športno igrišče in preko polotoka Seča na Sečoveljske soline ter Savudrijo.

Na levi oziroma vzhodni strani tetine kamnite mize je stala prostorna zidana dvokapna nadstrešnica z veliko krušno pečjo, ki se je držala vzhodne stene nadstrešnice. Na tleh pred polkrožnimi vrati peči je bilo že pripravljeno suho dračje za kurjavo.

Mama je na tetino desko izpraznila moko iz moje cule, v posebno skledo izločila jajčne rumenjake, odtehtala predpisano količino sladkorja, dolila olje, pripravila kvas, naribala pomarančno lupino, nato z enakomernimi zamahi začela gnesti testo., ki je postajalo vse lepše rumenkaste barve.

S tri leta starejšim bratranec Giordanom sva v nadstrešnico nanesla še nekaj že razsekanih hrastovih polen, nato pa se s posebno palico podila za starim obrabljenim obročem kolesa.

Starejši sestrični, Karla in Gina, se še nista vrnili iz tovarne ribjih konzerv Arrigoni iz Izole, kamor sta odhajali peš vsako jutro, ne glede na vreme, že pred peto uro. Ko sta se vračali mimo hiše nezaposlene sosedo, ju je ta pozdravila z zbadljivko: *fabbrichine puzzolenti* – smrdljive tovarnarice. (slika 35)

Tretji tetin otrok, bratranec Arduino, je delal kot težak v na novo usposobljenem nekdanjem skladišču soli, preurejenem v prehrambeno skladišče po vojni ustanovljenega trgovskega podjetja Prerad na koncu polotoka Seča, ki smo mu pravili Antenal. Zadnji, peti tetin otrok, hči Natalija, moja vrstnica in sošolka, pa je doma pomagala svoji mami pri hišnih opravilih.

Vzporedne usode

Prvi ponedeljek v marcu 1947. leta zvečer je predsednik mladinske organizacije v Sveti Luciji, Viktor Domio, sklical sestanek v Ljudskem domu. Zbralo se nas je okoli trideset mladincev. Sam sem bil s svojimi nepopolnimi štirinajstimi leti najmlajši.

Ob mizi, na predsednikovi desni, je sedel postaven moški, resnega, toda dobrohotnega obraza s svetlimi, rahlo valovitimi lasmi. Predsednik Vittorio, tako smo ga vsi klicali, ga je predstavil za tovariša, ki nas bo pripravil za telovadni nastop prvega maja v Trstu

Tovariš se je preprosto predstavil: »Ime mi je Vladimir Prinčič. Sem slušatelj Učiteljsišča v Portorožu. Zadovoljen bom, če me boste klicali samo Vlado. Vadili bomo dvakrat na teden. Vajo je pripravil profesor Janovski iz Kopra. V dveh mesecih se jo boste lahko naučili. Prijavite se lahko vsi, vendar mora biti skupno število parno, kajti vajo se izvaja v dvoje.«

Prijavili smo se vsi prisotni.

Da ne bi zapravljali časa, je Vlado predlagal, da bi po sestanku imeli že prvo vajo.

Slekli smo suknjiče in se preselili v dvorano. Vlado nas je razporedil v dve vrsti po velikosti. Pred pričetkom je povedal, da bomo na stadionu vajo izvajali po taktu, ki ga bo narekovala glasba iz zvočnikov. Toda ni potrebno, da se česarkoli bojimo, ker nam bo profesor, na visokem odru pred nami, nazorno kazal, kako moramo vaditi.

V mesecu marcu smo se vaj udeleževali skoraj vsi prijavljeni. V aprilu se je število skrčilo na šestnajst mladincev. V Trst smo odpotovali z barko le štiri, in sicer: predsednik Viktor Domio, Ivan Černac, Armando Salvestrini in pisec teh vrstic. Vajo na stadionu pa sva izvajala samo Armando Salvestrini in podpisani.

Po opravljenem sprejemnem izpitu, sredi septembra 1947. leta, sem se vpisal v prvi razred Slovenske nižje gimnazije v Portorožu. Trije gimnazijski razredi so imeli učilnice v visokem pritličju vile Marie. V prvem nadstropju so bile učilnice Učiteljišča. Takoj sem opazil, da so bili slušatelji učiteljišča zrelejši tovariši in tovarišice. Bili so tudi do deset let starejši od nas gimnazijcev. Med njimi sem že prvi dan prepoznal vaditelja za prvomajski nastop. Tudi on se me je spomnil in mi predstavil izredno prijazno, lepo in privlačno kolegico, rekoč: »To je moja štiri leta mlajša sestra Vilma.«

V veliki zadregi nisem vedel, kaj bi odgovoril. Tako me je prevzel prijazni in dobrohotni pogled plavalase učiteljišnice, da sem komaj izdaval: »Dober dan.« Roke sploh nisem upal ponuditi. Nato smo se srečevali vsak dan pred vstopom v razrede, med odmorom v parku in po zaključku pouka. Včasih smo skupaj pešali od šole do dijaškega doma in vile San Marco, od koder sva s sošolcem Starcem nadaljevala do doma v Kampolinu.

36. Vila Maria v Portorožu, sedež Slovenske nižje gimnazije in Učiteljišča 1946-1953

Profesor Černelič je imel kot pedagoški vodja učiteljišča prefinjen občutek za razdelitev nalog, vodenje in oceno vadniških učiteljev. V šolskem letu 1955/1956 so postali vadniški oddelki tudi hospitacijski za učitelje pripravnike. To je zahtevalo od vadniških učiteljev dodatne priprave in še večji napor pri poenotenju učnega načrta.

Vilma Prinčič je izstopala tudi po svoji vitki postavi, lepem izgledu in urejenosti. Med proslavo sedme obletnice zajetja petih partizanov in samožrtvovanja komandanta Franca Planinca, februarja 1952. leta, je Vilmo Prinčič pozorno poslušal postavni častnik JLA.

Po zaključku proslave v žlebu pod Hrpeljci, kjer je bilo med vojno skrivališče Komande mesta Koper, je za učiteljico Vilmo stopal po strmi poti mladi častnik in pazil, da ji ne bi po spolzki stezi slučajno spodrsnilo. Ko se je steza na vrhu zravnila, je stopil na njeno levo stran, se ji predstavil in prosil, če jo lahko spremlja do šole.

Vilma je bila svojega čednega spremljevalca vesela in z zanimanjem je sledila njegovemu pripovedovanju o udeležbi v istrskem in belokranjskem odredu NOB. Povedal ji je tudi, kako je devetega maja 1945. leta korakal v koloni partizanov mimo pošte, hotela Slon in nebotičnika v osvobojeni Ljubljani. Ivan Jenko ni pozabil Vilmi povedati, da je doma iz kmečke družine iz vasi Pominje pri Ilirski bistrici, kjer so mu Nemci s pomočjo domobrancev zažgali dom in v njem zaprte sorodnike.

Vilma je Ivanu odgovorila, da so Nemci prihajali izmenično s partizani tudi v njen dom v Mrtnjag v Goriških brdih. Toda na srečo oni niso imeli domobrancev in med domačini ni bilo izdajalcev. Poleg tega je njena mama tekoče govorila nemško in s tem obvarovala zaselek pred represalijami nemške vojske. Partizani pa so imeli pri njih tudi sodišče. Tako se je Mrtnjaga oprijelo ime: mala partizanska republika.

Po prvem spoznanju je Ivan vsak prosti čas izkoristil, da je obiskal šolo v Borštu in učiteljico Vilmo spremljal na sprehode sredi lepo urejenih vinogradov. Njuno druženje je postalo še pogostejše po Vilmini preselitvi na učiteljiščno vadnico v Koper. Svojo medsebojno naklonjenost in skladnost značajev sta potrdila s poroko 1953. leta.

Zaradi opazne nosečnosti je Vilma prosila načelnico za prosveto OLO Danico Kogoj, da bi jo v šolskem letu 1955/1956 oprostila vadniških zadolžitev. Tovarišica Kogojeva za Vilmine težave ni pokazala nobenega posluha in še manj razumevanja. Vilma ji tega ni zamerila, ker je vedela,

38. Hiša Prinčičevih v Mrtnjagu v Brdih

Ko je pogovor prešel na politično področje, je Stanko rad poudaril, kako so bili v Mrtnjagu vsi enotni pri podpori partizanom. Tudi pri uvedbi socialističnega sistema v zaselku ni bilo nasprotovanja. Odškodnina prejšnjim lastnikom po agrarni reformi pa je bila daleč od prave vrednosti

Na Stankovo razmišljanje sem naključno pripomnil, da je v letih 1946-1955 takratni predsednik Peron poskušal v Argentini uvesti neke vrste justicializem, kar bi se po naše lahko prevedlo v pravični socializem. Zato sta se tudi moja strica, očetova brata v Buenos Airesu, priključila predsednikovi stranki.

»Kaj?« se je začudil sosod Stanko.«Dva strica imaš v Buenos Airesu? Kdaj pa sta se izselila?»

»Prvi 1923. leta, drugi mu je sledil dve leti pozneje,« sem odgovoril.

»Kaj pa sta po poklicu?« je še zanimalo Stanka.

»Iz Istre sta odšla kot kmeta, v Buenos Airesu pa sta se izučila za tramvajarja. Izmenično sta bila upravljalca in sprevodnika,« sem pojasnil.

»Tudi sam imam brata v Buenos Airesu. Z njegovo izobrazbo se mu ne bi bilo treba izseliti. Je trinajst let starejši. Med študijem na Dunaju je prijateljeval z osem let starejšim Ivanom Cankarjem. Oba sta bila jezikoslovca. Toda brat Albert je študij filologije nadaljeval na Sorboni

Franjo Brataševc

Prvi ponedeljek v septembru 1960. leta smo sedeli v edinem prostoru pred dvema mesecema ustanovljenega Okrajnega zavoda za proučevanje organizacije dela in varnosti pri delu: direktor diplomirani strojni inženir Franc Špacapan, diplomant Višje upravne šole Marjan Piško, tajnica in moja malenkost.

Prostor je bil istočasno direktorjeva pisarna, tajništvo, sprejemna, delovna in sejna soba. Po petdesetih letih je prostor spremenjen v sprejemno pisarno Mestne občine Koper, v pritličju desno od vhoda v Verdijevi 10.

Direktor Špacapan, ki je z družino stanoval v petem nadstropju novozgrajenega stanovanjskega stolpiča na Muzejskem trgu, je edini imel veliki železni ključ od vhodnih vrat. Ko je bil imenovan za predsednika OLO Davorin Ferligoj, je dal takoj namestiti v vhodna vrata titanovo cilindrično ključavnico, da mu ni bilo treba nositi v žepu težkega ključa.

Že ob pol osmih je v pisarno našega zavoda stopil v brezhibno sivo obleko oblečeni tovariš, gladko počesanih temnih las, s toplim in prijaznim nasmehom. Prvi je vstal Marjan Piško in ga pozdravil z besedami: »O Slavko, kaj pa ti tu?«

Gost je najprej stopil k direktorju Špacapanu in že med rokovanjem vsem prisotnim povedal, da je prišel Zavodu ponuditi eno predavalnico in eno pisarno za predavanja izrednega študija strojne fakultete na Industrijsko kovinarski šoli, skrajšano imenovani IKŠ.

Nova stavba IKŠ je bila dograjena 1959. leta z zahodnim pročeljem proti prvemu pomolu koprskega pristanišča (slika 40). Za izredni študij strojništva v Kopru se je Špacapan dogovarjal s takratnim dekanom Strojne fakultete in rektorjem Univerze v Ljubljani v letih 1964-1967 profesorjem Albertom Struno.

45. Stara avtobusna postaja v Kopru

da so 1954. leta v Londonu podpisali sporazum, po katerem je cona B Svobodnega tržaškega ozemlja pripadla Jugoslaviji, cona A pa Italiji. V časopisu je tudi prebral, da so se lahko prebivalci cone B v dveh letih odločili ostati v Jugoslaviji ali se preseliti v Italijo. Tako je ostalo v coni B veliko izpraznjenih hiš in stanovanj.

Franjo je prebral oglas v Slovenskem Jadranu, časopisu, ki je izhajal v Kopru, da v tovarni pohištva Stil iščejo kvalificirane in nekvalificirane mizarske delavce. Navsezgodaj je Franjo z delavsko knjižico v žepu v Ajdovščini stopil na avtobus, ki ga je preko Vipave, Štanjela in Sežane pripeljal v Koper. Ko je izstopil, si je najprej ogledal leseno postajno poslopje tik ob morju in zadovoljno ugotovil, da so tesarji mojstrsko opravili svoje delo (slika 45). V čakalnici je blagajničarko vprašal, kako bi najhitreje prišel do tovarne Stil.

Prijazna blagajničarka je Franju svetovala, naj gre naravnost mimo hotela Triglav po ulici JLA, mimo starih kamnitih vrat in večjega trga, nakar bo v tretji ulici zagledal velika dvokrilna železna vrata. Za njimi je tovarna Stil.

Franjo se je blagajničarki vljudno zahvalil in urno odkorakal po opisani poti. Na nasprotni strani ulice je njegovo pozornost najprej pritegnilo veliko dvorišče, na katerem je bilo razvrščenih šest avtobusov različnih znamk. Najbolj zanimiv je bil modro pobarvan ameriški vojaški tovornjak, ki je imel tovorni prostor nadgrajen z okni in streho. Tako je služil kot avtobus, v katerega se je vstopalo po stopnicah z zadnje strani (slika 46).

Iz pritlične stavbe za avtobusi je prišel proti Franju moški višje postave, rahlo osivelih, na krtačo ostrizenih las. Nasmijan in v nerodni

46. Vojaški tovornjak, preurejen v avtobus

slovenščini je Franju dejal: »Le glej! To dvorišče s stavbo vred smo pode-
dovali, ko se je odselila armada po podpisu londonskega sporazuma.
Toda na drugi strani solin že gradimo novo garažo in nove poslovne
prostore (slika 47). Tu sem v službi kot sprevodnik že sedem let. Ime
mi je Giorgio Fonda, prebivam pa v Strunjanu.« Tako je Franju razložil
simpatični sprevodnik.

Za sedežem Transportnega podjetja Adria, ki se je nato preimenovalo
v Galeb in končno v Slavnik, je bila ključavničarska delavnica z razno-
vrstno pločevino, zloženo kar na pločniku.

Franjo je nadaljeval pot mimo velikega kamnitega loka, skozi katerega
je sredi trga zagledal lepo kamnito fontano. Ko je prišel do večjega trga,
je na nasprotni strani ceste zagledal večji vhod na dvorišče. Nad vhodom
je bil velik napis: Kmetijsko predelovalno podjetje Fructus.

Ko je prispel do velikih železnih vrat, je za njimi takoj prepoznal
značilni zvok električne žage. Vedel je, da je prišel do tovarne pohištva.

Starejši uslužbenki v prvem nadstropju je izročil delavsko knjižico, iz
katere je razbrala Franjevo kvalifikacijo in dotokratno službovanje. Pove-
dala mu je, da delati lahko začne takoj naslednji dan, ko mu bo izročila
tudi odločbo o zaposlitvi. Na koncu mu je dala še kupon za topli obrok
v tovarniški menzi in naslov, kjer bo imel sobo za prebivanje.

in z novim avtom po hčerko k tašči na Kras, kajti hčerko Bojano sta že vpisala v prvi razred Osnovne šole Janka Premrla Vojka v Kopru.

Franja je delo v službi veselilo. Tudi nadrejeni so bili z njim zadovoljni. Franjeva neizpolnjena velika želja je bila imeti priročno delavnico doma, kjer bi lahko v prostem času mizaril za lastne potrebe. Tega pa nikakor ni mogel v dvosobnem stanovanju. Zato je bil vsak ponedeljek v pisarni gradbenega tehnika Pavličevića, ki je na Invest biroju vodil Lokacijski oddelek.

V začetku 1973. leta je Franjo le dobil šest debelih map s tipskim načrtom za individualno hišo, katere je vložil skupaj s prošnjo za gradbeno dovoljenje ustrezni službi Občine Koper.

Po dveh mesecih je dobil odločbo, s katero mu je občina dovolila gradnjo hiše na parceli odobrenega zazidalnega načrta za novo naselje individualnih hiš v Pradah, južno od ceste proti Pobegom.

Pred pričetkom gradnje je moral Franjo občini plačati nad dvajset odstotkov predračunske vrednosti za komunalne priključke in spremembo namembnosti kmetijskega zemljišča.

Preden je z geometrom zakoličil parcelo in obod hiše, je stopil do svojega prvega soseda, podjetnega kmetovalca Pinota, ki je bil primoran po določbah zazidalnega načrta prodati občinskemu stanovanjskemu skladu velik del svojega posestva. Z njim se je prijateljsko dogovoril za nemoten dovoz strojev in gradbenega materiala mimo kmetove hiše.

Za gradnjo hiše se je Franjo dogovoril z obrtnikom Ivanom Grženčičem iz Velikega Mluna pri Buzetu, kateremu je banka nakazala denar v višini kredita, ki ga je Franjo lahko dobil na podlagi svoje odplačilne sposobnosti.

Ko so zidarji zidali opečni zid nad betonskimi temelji, je Franjo s prostim očesom opazil, da zid ni navpičen. Nemudoma je ustavil nadaljnjo zidavo in pri obrtniku dosegel, da je podrl viseči zid in zamenjal odgovornega zidarja.

Ko je bila hiša že pod streho in je zmanjkalo denarja za njeno dokončanje, je Franjo izročil obrtniku svoj avtomobil s prikolico vred. Obrtnik se je odpeljal s Franjevim avtomobilom v Veliki Mlun in se ni več vrnil.

Guerino in podjetje Istria

Bil je lep sončni spomladanski dan, petek 26. aprila 1953, ko sem pričakal brata na stari koprski avtobusni postaji ob potniškem pomolu, da sva se nato skupaj z avtobusom odpeljala preko Kubeda, Gračišča in Sočerge do Buzeta. Od Fontane, skupine trgovskih hiš ob vznožju hriba, na katerem se je že v srednjem veku razvilo mesto, sva krenila peš preko Marincev, Vidacev, Vseh Svetov in Prodanov do Urihov, pod katerimi se odcepi cesta proti Račicam. Po kakih 500 metrih sva zavila na desno do Martincev, vasi na slemenu lepo zaobljenega in skrbno obdelanega hriba. Tu sva se ustavila ob hiši Marije Piantovice, doma sicer z Urihov, toda poročene z Bepičem Prodanom, prvim bratrancem najinega očeta, ki je bil do leta 1943 skupno z najinim očetom zaposlen kot rudar v premogovniku v Sečovljah, nakar se je priključil partizanskemu odredu Jovakina Buršiča, po domače Lukuona. Do konca 2. svetovne vojne sta Bepič in Marija s hčerko in sinom stanovala v Sveti Luciji nad trgovino Naneta Markatela ob cesti na levi strani vhoda v cerkev. Gospa Marija Piantovica je družinski proračun zaokroževala s priložnostnim šivanjem. Tako je tudi piscu teh vrstic ukrojila in zašila prvo obvezno črno šolsko haljo.

Pri gospe Mariji sva z bratom rada popila po zajemalko vode iz lesene brente, ji posredovala pozdrave mame in očeta ter pot nadaljevala preko pašnikov do tete Bepe, očetove dve leti starejše sestre, poročene z Jovakinovim starejšim bratom Francikom v zaselku Racari. Seveda sva se tu najbolj veselila srečanja z bratrancem Guerinom, ki je bil takrat že zaposlen kot kvalificiran strugar v tovarni Torpedo na Reki. Zelo zgodaj ekonomsko samostojen in vaje življenja v razgibanem pristaniškem mestu nama je Guerino vedno znal posredovati marsikatero koristno življenjsko modrost.

Poglavitni namen obiska pri sorodnikih v Racarih pa je bila poroka sestrične Alme, Guerinove starejše sestre, s Slavkom Prodanom iz Pro-

deske za kurjavo, je kupil zelen zaboj, v katerem so ameriški vojaki med vojno prenašali municijo. Vanj je zložil vse svoje skromno imetje z oblačili in obutvijo vred ter se 18. marca 1955 odpeljal z vlakom iz Trsta proti Genovi, kjer se je z ostalimi izseljenci vkrcal na prekoceansko ladjo Amerigo Vespucci, poimenovani po pomorščaku, ki je dal ime kontinentu, kamor je bil namenjen. Potni list št. 4129, ki je veljal do izkrcanja v novi domovini, mu je izdal urad Združenih narodov v Rimu.

Po 30-dnevni plovbi mimo Venezuele, skozi 80 km dolgi Panamski prekop, prekinjen s šestimi velikimi zapornicami za premagovanje višinske razlike med Atlantskim in Tihim oceanom, plovbi ob tihooceanski obali Kolumbije, Ekvadorja in Peruja, so se 18. aprila 1955 izkrcali v čilski luki Valparaiso.

Že prvi stik z novo deželo je bil prijazen in spodbuden. Sprejeli so jih zastopniki krščanske organizacije za begunce z zagotovilom, da bodo zanje skrbeli, dokler si ne najdejo stalne zaposlitve in namestitve. Najbolj pa jih je presenetilo, da v Čilu niso srečali prebivalcev afriškega porekla, v nasprotju s pristanišči Venezuele, Paname, Kolumbije, Ekvadorja in Peruja.

Pri carinskem pregledu se mejni uslužbenci niso mogli načuditi petim parom volnenih nogavic, ki jih je Guerinu mama ročno spletla za popotnico od doma pridelane in spredene ovčje volne. Ob izhodu iz poslopja carinarnice je izseljenca iz Evrope čakala kolona avtobusov, s katerimi so se odpeljali naravnost v glavno mesto Santiago de Chile. Tu so jih razdelili v skupine. Guerinova je bila dodeljena župnijskemu samostanu v bližini predsedniške palače »Casa Moneda«.

Guerino, od mladih nog vaje ustvarjalnega dela, je takoj naslednje jutro, skupaj s kolegom enake strugarske stroke, pričel iskati zaposlitev. V samostanu so dobili nekaj denarja za mestni avtobus. Sreča jima je bila naklonjena. Tako sta že pred potekom enega tedna našla zaposlitev v Salezijanski šoli nacionalne milosti, podružnici Reda sv. Janeza Boska iz Torina. Nadrejeni, Italijan Giovanni Bertolio, ju je prijazno sprejel. Še posebej pa je bil prepričan o njuni usposobljenosti, ko sta mu povedala, da sta delala v Zavodu Aleksander Ranković na Reki, kjer je delal tudi njegov brat.

Samo teden dni sta bila na preizkušnji, ko je nadrejeni pohvalil Guerinoovo delo in znanje ter ga določil za instruktorja, kajti sam se je s 55-imi leti že pripravljaval na upokožitev. Guerino je zavzeto in marljivo delal kot instruktor 15-letnih vajencev, sam pa opravljal najtežja in najzahtevnejša

Legende k slikam

	STRAN
1. Hlev Buršičev v Racarih	10
2. Hiša Buršičev v Racarih	11
3. Severni prizidek hiše Buršičev v Racarih	13
4. Francik Buršič 1904-1969	14
5. Bepa Pišumerjeva 1910-1999	15
6. Tramvajska postaja pred hotelom S. Lucia	18
7. Parnik San Marco ob pomolu v Piranu	19
8. Cerkev Svetega Justa v Trstu	20
9. Jožef (Bepi) Vodopija s sinovoma Mariom in Silviom	21
10. Zelenjavni trg Ponterosso	23
11. Mario Vodopija ob službenem vozilu	27
12. Caltanissetta na Siciliji	33
13. Juvakin Buršič 1910-1975, prvi z desne	35
14. Paolo Sema, 4. v prvi vrsti	37
15. Zadržni dom v Krušvarih	39
16. Premogovnik v Sečovljah	43
17. Velika bolnišnica v Trstu	44
18. Tretja stran delavske knjižice Franca Prodana	45
19. Sedemdeseta stran delavske knjižice z datumom nesreče 17. 6. 1943	46
20. Kapelica svetega Pija pri Račičkem bregu	48
21. Železniška postaja svetega Andreja v Trstu	49
22. Izstopanje iz parnika v Piranu	50
23. Cerkev Svete Marije Strunjanske	51
24. Glavni vhod v vilo San Lorenzo	53
25. Boris Beržan pred hišo v Portorožu s častnikom JLA	54
26. Vila Klevovih v Portorožu	55
27. Most preko nekdanje železniške proge Trst-Poreč v Portorožu	56
28. Vodno zajetje Tedeške	56

29. Prva stavba Dijaškega doma v Kopru	57
30. Naslovna stran dijaškega glasila Naša misel	58
31. Moška in ženska reprezentanca Pazina na stadionu v Kopru 10. aprila 1954	59
32. Odhod reprezentanc Pazina in Rovinja s trabakulo iz koprskega pristanišča 12. 4. 1954	59
33. Magistrale Pribčevega Sonetnega venca	60
34. Štiri sestre Vodopija, z leve: Ana 1901-1990, Angela 1907-1989, Marija 1914-2003 in Erminija 1910-2000	63
35. Anini hčeri z leve: Carla 1922-1992 in Gina 1924-2010	65
36. Vila Maria v Portorožu, sedež Slovenske nižje gimnazije in Učiteljišča 1946-1953	68
37. Osnovna šola v Borštu, dograjena 1933. leta	69
38. Hiša Prinčičevih v Mrtnjagu v Brdih	73
39. Družina Stanka Prinčiča ob njegovi osemdesetletnici 1977. leta	74
40. Industrijsko kovinarska šola v Kopru, dograjena 1959. leta	76
41. Ravnatelj Slavko Brataševac, 5. z leve v prvi vrsti, z dijaki prve generacije	77
42. Franjo Brataševac 1934-2009	77
43. Prenovljena domačija Brataševčev v Malih Žabljah	78
44. Mizarska delavnica Primorja v Ajdovščini	80
45. Stara avtobusna postaja v Kopru	81
46. Vojaški tovornjak preurejen v avtobus	82
47. Slavnikov sedež v Semedeli	83
48. Prva delavnica precizne mehanike Istria v Santiagu	93
49. Ena od sodobnih tovarniških hal podjetja Istria v Santiagu	93

Vsebina

Avtorjev predgovor	7
Bepa Pišumerjeva	9
Birma	17
Juvakin Buršič.	32
Strunjanska Sveta Marija	43
Nikoli skaljeno prijateljstvo	52
Pred veliko nočjo 1947. leta	62
Vzporedne usode	67
Franjo Brataševac	75
Guerino in podjetje Istria	88
Legende k slikam	94

Silvano Prodan, strokovnjak z izobrazbo geografa in znanjem urbanista, je bil rojen 1933. leta na Račičkem bregu pri Buzetu. Leta 2007 je v knjigi *Istra vsepovsod* predstavil Istrane, ki so se z željo po lažjem življenju za daljši ali krajši čas napotili v tujino.

Leta 2008 je v drugi knjigi *Igra naključij* zbral besedila o zanimivih dogodkih in srečanjih s preprostimi ljudmi, z zanimivimi in neznanimi osebnostmi. Vsi so usmerjali Prodanovo življenjsko pot in mu osvetljevali pogled na svet.

Martinjak v Brdih je zaselek na vrhu zaobljenega griča med Šmartnim in Kozano, ki je več stoletij v celoti pripadal rodbinama Simčič in Prinčič. Šele z agrarno reformo 1948. leta so do posesti v Martinjaku prišli tudi nekdanji koloni, predvsem družina Korenjak.

Vzporedne usode zajemajo obdobje od poroke Bepe Pišumerjeve 1931. leta do otvoritve nove hale podjetja Istria v Santiagu 2009. leta. Vmes je avtor razporedil usode sorodnikov v Trstu, potomcev Prinčičev iz Martinjaka, gimnazijskih sošolcev ter bratov Slavka in Franja Brataševca iz Malih Žabelj pri Ajdovščini.

Alferija Bržan

